

Så hjælpeløs og spæd

af Merete Bøye

Anmeldelse af Iben Krogsdal – Vor Gud, du mærker vores sorg

Antagelig har det ikke undgået læserens opmærksomhed, at vi i år fejrer 500 års-jubilæet for Luthers 95 teser mod afladen. Dette har givet anledning til en skov af mere eller mindre vellykkede projekter og udgivelser, og en af dem er Iben Krogsdals nydigtinger af 21 af salmebogens Luther-salmer.

Iben Krogsdal udtaler (i et foredrag på Præstehøjskolen), at samlingen rummer både ”med- og moddigtinger” af Luthers salmer. Dvs at visse af salmerne så at sige stryger Luther med hårene, mens andre bruger Luther som afsæt til at sige noget nyt og i visse tilfælde endda direkte at modsige reformatoren. Det er et både modigt og spændende projekt.

Krogsdal er temmelig produktiv og har inden for de seneste fem-seks år opnået at blive en af de mest kendte og sungne nyere salmedigtere i Danmark. Alene af den grund er hun værd at beskæftige sig med. Hendes salmer er som regel sprogligt vellykkede. Uden at tale ned til modtageren skriver Krogsdal på et jævnt og letforståeligt dansk, der samtidig er poetisk og billedrigt. Billedsproget er ofte ekkoer af bibelen eller de gamle salmer, men det kan også være hverdagslige billeder, som dog ikke bliver overdrevent moderne – og dermed alt for hurtigt altmodiske – som vi så det i 80'erne hos særlig Hans Anker Jørgensen.

Man fornemmer til en vis grad gennem velskrevenheden en vis tendens til at ligge under for vor tids store svøbe inden for kirke- og kulturliv, nemlig dette evige, trættende fokus på ”moderne mennesker” og hvad man forestiller sig, disse mennesker kan relatere til. Luthers salmer er jo 500 år gamle, så hvad har de dog at sige folk i dag? Der må gendigtning til.

Dette er sandt et vist stykke hen ad vejen, for det kan ikke nægtes, at der i de seneste 50 år er sket et betydeligt dannelsestab, så det meste af den kristendomskundskab, der engang var rygmarvs-paratviden for ehvert skolebarn, nu er eksotiske nørdekundskaber for særligt indviede. Dette er begrædeligt. Men er der derudover så stor forskel på ”moderne mennesker” og enhver anden tids mennesker? Er menneskehjertets dybeste håb og længsler ikke stadig de samme, nu som dengang?

Danske salmedigtere har siden 70'erne tilsyneladende været ret enige om, at moderne mennesker ikke tror sådan rigtigt på Gud. De vil måske gerne tro, men de kan højest præstere et lille håb om, at der måske findes en eller anden form for guddom. Og så er de bange. Uh, de er så bange. Og de tror, de er bange for ting uden for dem selv, og derfor lukker de sig; men egentlig er de faktisk bare bange for noget inde i dem selv, og derfor skal de bare åbne sig og brede armene ud for alt det fremmede.

Angst, tvivl, afmagt, svaghed og gudsforladthed er hvad der præger disse stakkels moderne mennesker. For nu ikke at blæse disse skrøbelige stakler omkuld, lader moderne danske salmedigtere dem i salmerne møde en Gud, der er lige så angst, tvivlende, afmægtig, svag og gudsforladt, som de selv er.

Sådan en lille og menneskelig Gud er – medgivet – let at relatere til; men skal Gud egentlig være det? Her kunne det være interessant at vide, hvad Iben Krogsdal mener, men hun er ikke så let at få greb om. Flere af salmerne taler forudsigeligt nok om denne svage, udtømte Gud, som det er så populært at tale om. Fx i nydigtningen af *I dødens bånd vor frelser lå*, som i Krogsdals version hedder *Nu smelter himlen, Gud er død*, og da titlen siger det hele, skal der ikke her gås i flere detaljer. *En sød og liflig klang* er i Krogsdals version blevet til *Så hjælpeløs og spæd*. Både Luther og især Grundtvig talte om, at Kristus rummer en spænding mellem det lille spæde barn i krybben og den store vældige Gud. Jeg gætter på, at Iben Krogsdal er inspireret af fx Grundtvigs julesalme *Glæden hun er født i dag*. Men hos Krogsdal er vægten ikke i balance, som hos Grundtvig. Det svage og spæde overskygger det store og vældige i en sådan grad, at det end ikke nævnes, at den Gud, der lagde sig i krybben, også har vældige skaberkræfter. Vi hører blot, at han ”stilner sorgens bas” og ”skinner gennem glas”.

HVAD BETYDER OPSTANDELSE?

Opstandelsens virkelighed er sat til diskussion i disse år, og derfor lytter man intenst efter Iben Krogsdals syn på dette spørgsmål: er opstandelsen virkelig og håndgribelig, eller er det poetisk sprog, der blot vil fortælle os, at der sker noget dejligt på tirsdag? Krogsdal holder dog kortene tæt til kroppen. Hun taler flere gange om et håb (ikke en tro) på, at der findes mere end blot denne jord: ”Vi håber at når alt er tabt / er dine veje lige skabt”, ”Men skal vi vågne uden svar / til dagligdødens domme / og skal vi gøre maden klar / til tiderne er omme / så tror jeg på et skjult minut / hvor alt er tabt og alt fortrudt / og der kan jeg høre ham sige: / Se mit rige!”, og måske mest tydeligt: ”og der vil stige morgensang / fra barneminder / og dem du tog herfra engang / får røde kinder”.

Skal disse strofer forstås som et forsigtigt udtrykt håb om en glædelig opstandelse på den yderste dag, så skal det hilses varmt velkomment herfra, men hvorfor så forbeholden? Hvorfor ikke udbasunere det fra tagene, som om det var påske i den ortodokse kirke:

”Kristus er opstanden! Ja, han er sandelig opstanden!” Er det salmedigteren selv, der ikke rigtig ved, om hun tør tro på en glædelig opstandelse eller ej? Eller er det fordi, det er for farligt for moderne mennesker? Bliver de blæst ud af kirken ved lyden af sådan et kraftfuldt råb, disse svage små vaklende stakler

LÆNGSLEN EFTER DOMMEN

Så vidt det frygtsomme råb fra afmagtens afgrund til den afmægtige Gud, der måske/måske ikke findes. Vi forstår, at Gud er en blød mand, hvis bedste kvalitet er hans medfølelse – det der på nudansk hedder empati. Gud forstår dig. Når du henvender dig til Gud med din klage og nød, så forstår han dig godt. Det gør han. Han kan bare ikke rigtig gøre noget ved det. Det er fint og meget poetisk formuleret hos Krogsdal, men vi har hørt det før. Iben Krogsdal er dog ikke så let at sætte på formel. Andre af salmerne går nye veje, og disse er efter denne anmelders mening de mest interessante i samlingen.

Giv mig, Gud, en skæbnetime er en omvending af *Jesus Kristus er til stede*. Hvor den oprindelige salme udtrykker en længsel efter frelse, beskriver Krogsdals version en utilfredsstillet tørst efter Guds tilintetgørende dom: ”Lad mig synke foran alle / giv mig dommen, lad den falde / ram mig med din kæmpeild / og gør med mig hvad du vil // Lad mig skue alle løgne / lad mig dø med åbne øjne / gør mig, Gud, til ingenting / styrk mig i et kvantespring”.

Længslen efter dom og tilintetgørelse rummer en bevidsthed om, at der findes en guddommelig lov og orden, som mennesket er forpligtet på. Denne salme fortæller os, at der inde bag den udtømte, lidende, evigt forstående Gud, som alle nye salmer fortæller om, stadig findes en mægtig Gud, der er vred og radikalt anderledes end mennesker. Han råder over vældige engleskarer, og han kan styrte mennesker i afgrunden, når han vil. Når vi længes efter tilintetgørelse, er det i virkeligheden fordi vi længes efter genrejsning og opstandelse, men salmen standser ved dommen og udslettelsen. Dette gør imidlertid ingenting, idet man kan antage, at blot det at lade sig ryste af selve lovens og dommens virkelighed, må føre til en længsel efter den Gud, der kan genrejse det udslettede menneske. Og så kan man jo synge en salme af Kingo bagefter.

Også *Jeg er så bange. Natten gror* fortjener at fremhæves. Her er der ekko af Knudsen og Grundtvig, når salmens jeg på sin billedlige sørejse på verdens hav rammes af tsunamier, er nær ved at drukne i det sorte hav og råber til Gud: ”Er det din straf der skyller ind / din stormflod i mit mørkesind / der tabte det du drømte”. I en anden salme taler Krogsdal om, at vi står i en ”lys gæld” til Gud. Altså noget så sjældent som moderne salmer, der taler om syndserkendelse og frelseslængsel. Dette er meget kærkomment.

Tidens mode-emne er det samme for moderne salmer som for tv-prædikener: flygtninge og indvandrere. Hvor modeprædikanterne serverer pointerne for os på et sølvfad med tomater i siderne, går salmedigterne mere stille til værks og benytter antydningens kunst. Man mærker dog tydeligt hensigten, når fx Krogsdal beder: ”Vær god ved os som låser alt / og sikrer vore huse” eller taler om, at vi ”mødes ... i svag foragt / for dem vi ikke kender”. Vi skal forstå, at det er meget galt – syndigt, kunne man måske sige – at gå ”frem med vold og magt / mod dem vi kaldte fjender”, og at vi må bede Gud om at hjælpe os ud af vores fordomsfuldhed. Hvis han altså findes, og sådan. Det er i hvert fald meget forkert at tale om, at man har fjender, og at der findes nogen, der vil én det ondt. Al den angst og afmagt, som disse moderne salmer adresserer til kvalmegrænsen, kommer nemlig aldrig andre steder fra end inde i os selv. Aldrig. Der findes hverken Fanden eller fjender.

Problemet med denne tilgang til menneskelivet, er, at det tydeligvis er helt i uoverensstemmelse med virkeligheden. Der findes sådan en ting som ydre magter og ydre fjender, og mennesker har altid haft brug for at bede Gud om hjælp og undsætning i trange tider.

Det store spørgsmål, som man sidder tilbage med, efter at man har læst både Krogsdals og stort set alle andre moderne danske salmedigteres famlende, tvivlende salmer, der er forbeholdne over for alting undtagen fremmede mennesker, er dette: hvem skal hjælpe os i vores nød og fare? Her har kristne mennesker altid sagt med Salme 121: ”Jeg løfter mine øjne mod bjergene: hvorfra kommer min hjælp? Min hjælp kommer fra Herren, himlens og jordens skaber.” Som nævnt udtrykker Iben Krogsdal selv en dyb længsel efter en Gud, der er mægtig til både at knuse og at frelse. Men det er bare ikke en mulighed i et univers, hvor Gud selv er svag og afmægtig.

Krogsdal vil gerne have, at vi skal gå ud i livet med frimodighed og møde ethvert menneske med åbne arme. Men det kan man kun, hvis man har den tro, at Gud kan hjælpe, og at hvis alting slår fejl her på jorden, så ejer man alligevel alt, fordi man ved, at der er en glædelig opstandelse på den yderste dag. Hvis Gud er afmægtig og opstandelsen et blålys, så er der ingen trøst og intet håb. Heller ikke for ”moderne mennesker”.

Iben Krogsdal har uden tvivl – og beklageligvis – ret, når hun forudsætter, at dannelsestabt i dag er afgrundsdybt, og at mange mennesker i dag ikke har noget naturligt forhold til bibel, salmebog eller kirkegang. Spørgsmålet er, hvad vi skal gøre ved det?

Det er ofte sagt, at vi skal ”møde mennesker der hvor de er”, ”sænke tærsklen til kirken”, ”tale ind i moderne menneskers hverdagsverden” osv. Men det virker jo ikke. Måske skal vi i stedet gå den modsatte vej og insistere på kirken og troen som det anderledes rum? Iben Krogsdal skriver selv om det at sige med på den trosbekendelse, hun ellers som ung var anfægtet af: ”[Det er] befriende at overgive sig til det mytiske, magiske, uforståelige store, ... [hvor] ordene bærer én ind i en virkelighed, der ikke er begrænset af, hvad man nu ellers tror på eller står inde for eller mener eller for tiden føler”. Hvorfor skulle dette være så egenartet for Iben Krogsdal? Mon ikke, mange andre ”moderne mennesker” også kan gribes af den overvældende følelse af ubegribelig storhed og vælde, som hun selv rammes af.

Der er meget godt at sige om Iben Krogsdals salmer, men denne anmelder sukker stadig efter en salmedigter, som skriver salmer, der vil mere end fortælle, at Gud måske / måske ikke findes, og at hvis han findes, så ved han godt, hvordan vi har det. Der var engang et behov for fløjlsbløde, forbeholdne moderne salmer, der stryger små blege, tvivlende mennesker med hårene og bekræfter dem i, at det er helt okay at tvivle på Gud. Men det behov er mættet forlængst. Nu trænger vi til salmer, der blæser os omkuld, fordi de lader os skue glimt af Guds storhed. Bragende salmer til opbyggelse af mod og frejdig tro. Uforbeholdne salmer, der, som de unge siger, *går all in* på Gud og udtrykker en nagelfast, urokkelig gudstro. Gud er Gud, om alle mand var døde. Punktum. Ikke noget med *måske* og *hvis nu* og *vi har da i hvert fald håbet*. Sådan en salmebog ønsker denne anmelder sig i julegave. Men hun får det nok ikke.

Iben Krogsdal

Vor Gud, du mærker vores sorg. Luther nydigtet

144 sider

Inkl. noder til alle salmerne

kr. 268

Syng Nyt